

Usaldada või mitte usaldada? Vikipeedia ja teabemanipulatsioon

Kollokviumi kokkuvõte

Jevgenia Dotsenko

Tädi Maali on tore perenaine ja aktiivne internetikasutaja. Ta otsib sealt aktiivselt infot uute retseptide, ilutoodete ja niisama uudiste kohta. Talle meeldib mõnikord uurida asju ka süvitsi, ja ta kasutab sellel eesmärgil Vikipeediat. Kord aga vihastab ta jälle oma naabri peale, kes kortermajas kuulab poole ööni valjusti muusikat ja pargib alati autot hoovis nii, et teistel on parkida pea võimatu. Sellel samal õhtul Internetis surfates otsustab tädi Maali, et kirjutab naabri-Juhani kohta laimava artikli Vikipeediasse, kus ta kasutab selliseid adjektiive nagu "nahhaalne", "linnastunud maakas" ja "pätt". Tekst saab valmis ja ta klikib "salvesta" nupul. Võtame sellel hetkel väikse pausi ja mõtestame lahti, mis on juhtunud.

Alustame sellega, et kommunikatiivne tegevus on samamoodi tegevus nagu iga teine. Saksa sotsiaalfilosoof Jürgen Habermas on isegi sõnastanud seda väljendiga "communicative action" ehk kommunikatiivne tegevus. Teada, et igal tegevusel on olemas motiivid ja tagajärjed. On olemas subjekt (ehk see, kes teostab midagi) ja objekt (keda tegevus mõjutab). Siinkohal on oluline mainida, et näiteks hea meediatekst annab lugejale üldjuhul aimu, kes mida teeb, millisel põhjusel ja milliseid tagajärgi see tegevus toob. Kolm värvilist nuppu reas: sinine hüüumärgiga, punane küsimärgiga ja roheline hüüumärgiga

Vaadates meie juhtumit võib väita, et tädi Maali kirjutatud artikkel Vikipeedias on moonutatud ning loob lugeja silmis Juhani negatiivse kuvandi, mis ei pruugi vastata tõele. Tegu on manipuleerimisega, kus tädi Maali kirjutab artiklisse ühed asjad sisse ja teised jättis mainimata. Ta tegi seda keele, täpsemalt kirjaliku eesti keele abil. Ilmselt puudub tema artiklil ka läbipaistvus ehk Juhani iseloomustuse juures ei ole viiteid välistele allikatele nagu (online) meedia või muu. Nagu ka meediast laiemalt saab lugeja sellest artiklist teadmise, mis konstrueerib tema reaalsust, ja ka Juhani selles reaalsuses. Kui minna edasi, siis üks lugejatest võib postitada viite sellele artiklile Facebooki või Twitterisse ja see jääb levima seni, kuni jõuab, näiteks, Juhani otsese ülemuse või lapseni. Just selline informatsiooni loomise ja levitamise lihtsus ja momentaalne kiirus kaasneb infoühiskonna kiire arenguga.

Õnneks on selliste kaasuste vältimiseks olemas Vikipeedias moderaatorid. Nende ülesandeks on jälgida uute artiklite adekvaatsust, korrektsust, neutraalsust ja kvaliteeti, kohati ka kontrollida juba olemasolevaid artikleid. Eestikeelse Vikipeedia moderaator Ivo Kruusmägi sõnastab Vikipeedia eesmärgi lühidalt – võimaldada kõigile kiire ligipääs kvaliteetsele informatsioonile. Vikipeedia loomus põhineb konsensusel ehk ühtse nägemuse sõnastamisel. Põhimõtte järgi panustab selle kujunemisse võimalikult palju eriarvamustega inimesi ja see aitab luua tasakaalustatud seisukoha artikli teksti kujul. Siinkohal tasub ära mainida, et Vikipeediasse kirjutamine ja artiklite muutmise on anonüümne tegevus. Ühelt poolt võrdsustab see kõiki kasutajaid ühtse kirjatüki loomise kontekstis. Teiselt poolt vabastab see mõnes mõttes vastutusest, kuna autorlus kui selline Vikipeedias puudub.

Anonüümsus ja avatus ("Vikipeediasse võivad kirjutada kõik") loob ka ideoloogilisi takistusi Vikipeedia arendamiseks. Nimelt tihtilugu ei võta inimesed eestikeelse Vikipeedia arendamist omaks ja ei tunnetata missiooni panustada kasvõi oma huvi- või tegevusala artiklitesse. Eesti keeles eksisteerib ca 10 000 artiklit, ja paljud nendest vajavad mitte ainult sisulist ja stiililist korrektuuri, vaid ka kaasajastamist. Kahjuks on eesti internetikasutajate aktiivsus Vikipeedia arendamises hetkel madal. Seetõttu on

Vikipeedia meeskond hakanud kaasama artiklite kirjutamisse noori, eriti koolidest ja ülikoolidest. Miks just noori?

Peale selle, et nad on väga aktiivsed internetikasutajad ja meediatarbijad, on oluline motiveerida neid tajuma informatsiooni loomise väljakutseid ja hüvesid, õpetada nendele kriitilist mõtlemist ja teksti kriitilist lugemist. Nagu Marju Kadakas (ajakirjanik ja TÜ meedia ja kommunikatsiooni doktorant) kollokviumil ka mainis, on kriitiline lugemine oskus, mis on äärmiselt vajalik selleks, et infoühiskonnas hakkama saada. See kätkeb endas inimese võimet orienteeruda kiiresti muutuvas teabeväljas ja võtta seisukoht olulistes küsimustes.

Vaieldamatult avaldab meedias ja ka Vikipeedias ilmuv informatsioon mõju meie teadmistele ja arvamustele ümbritseva maailma kohta. Seetõttu peab informatsiooni kvaliteeti ja selle objektiivsust hindama ennekõike lugeja ise.